

PLESNI REDOVI BEČKE IZRADE U MUZEJU SLAVONIJE

Izdvajanjem iz Zbirke modnog pribora i Zbirke varia nastala je neobična i bogata Zbirka plesnih rasporeda, spomenara i straničnika u Odjelu umjetničkog obrta Muzeja Slavonije. Među njima brojčano je najveća kolekcija plesnih redova sa 110 predmeta. Oku dopadljiv, pomalo zanemaren predmet primijenjene umjetnosti smatra se blagom galantnog doba u habsburškoj kulturnoj povijesti. Iz zbirke izdvajaju se plesni redovi bečke izrade iz druge polovine 19. stoljeća.

Gabrijela Baričić

Muzej Slavonije
Trg sv. Trojstva 6
HR-31000 Osijek
gabrijela.baricic@mso.hr

Stručni rad

UDK:
793.38:/05>(436.1:497.543)“18“

Ključne riječi: Beč, Osijek, plesni red, plesna svečanost, 19. stoljeće

O PLESNIM REDOVIMA

Prisutnost plesa u ljudskoj povijesti je nemjerljiva – od najstarijih svjedočanstava koji govore o kulturnom i religijskom karakteru plesa i osobnog izražavanja emocija do modernih i suvremenih društvenih plesova i plesnih svečanosti.¹ Jedan dio povijesti plesa u europskom kulturnom krugu odnosi se na društvene plesove i njihovu primjenu na raznim svečanostima tadašnjeg najvišeg društvenog sloja. Temelj im je stvoren u razvijenom srednjem vijeku na talijanskim i francuskim dvorovima, odakle se širio aristokratskim vezama po cijeloj Europi. Na aristokratskim priredbama, u raskošnoj odjeći, plešu se *quadrille*, *cotillon*, *menuet*, *quantry dance*, *mazurka* te plesovi tipični za pojedina podneblja, poput *valcera*, *polke*, *čardaša*. Plesne priredbe bile su sistematizirane i regulirane pravilnim ponašanjem. O dobrim, utvrđenim i usklađenim manirama na plesu ovisili su prestiž i moć aristokracije. Utvrđivanje slijeda događanja, točnost u glazbenoj izvedbi i organiziranost plesnih partnera nametnula je potrebu za izradom predmeta nazvanih *plesni redovi*.

Da bi se razumjela složenost i primjena plesnog reda, potrebno je istaknuti izvorište održavanja plesnih priredbi u za to specijaliziranim prostorima, plesnim dvoranama. S obzirom na to da se oblikovanje plesnog reda povezuje s Habsburškom Monarhijom, u fokusu pregleda izvorišta nalazi se srednjoeuropski prostor. Osim profinjenog izraza kod aristokratskog sloja, kultura plesa i održavanja plesnih svečanosti često se spominje u drugom kontekstu – održavanju karnevala i odigravanju maskenbala.² Bečki dvor i visoko plemstvo učinili su plesne dvorane karnevalskom pozornicom, ali samo za odabrano društvo.³ Kako se napuštalo ulično okupljanje, tako je rastao opći interes za plesom u dvoranama. S vremenom je od sofisticiranog maskenbala u krugu visokog plemstva, članova habsburškog Dvora i vojske u bečkom Hofburgu došlo do plesa (bala) otvorenog za širu zainteresiranu javnost.⁴ Primjer za to je poznati *Ball der Stadt Wien* (Ples grada Beča) koji je okupljao tisuće uzvanika i predstavljao vrhunac afirmacije u bečkom društvenom krugu.⁵

Mjesta održavanja plesa bila su različita, ovisno o društvenom sloju: od carskih dvorana za aristokraciju, plesnih dvorana u dvorcima za srednje plemstvo, *redutnih* dvorana u gradskim palačama, opernim i kazališnim kućama za visoko građanstvo, specijaliziranih dvorana u odmoristima do običnih, neuglednih prostora poput gostionica i konoba za niže slojeve društva. Vrijeme održavanja nije se promijenilo, nego dopunilo. Plesovi su zadržali običaj održavanja u specifično doba godine, baš poput karnevala, od kršćanskog blagdana Božića do Čiste

srijede ili Pepelnice. Ipak, zbog popularnosti plesova popis datuma proširio se izvan zimskih mjeseci pa je obuhvatio Uskrs, Božić, blagdane svetaca, završetak sezonskih poslova, narodno važne dane itd.⁶ Ples se organizirao u večernjim satima na dogovorenome mjestu. Dame u pratnji muškaraca pristupale su događaju u plesnoj dvorani i na ulazu su dobivali *plesni red*.

Definicija plesnog reda određena je funkcijom. Tumači ga se kao galanterijski proizvod namijenjen sudionicima plesne svečanosti, najčešće damama, koji sadržava nužne informacije o plesu: naziv događaja, vrijeme i mjesto održavanja, organizator i red plesova. Manjih je dimenzija i pripada grupi predmeta od luksuznog papira (njem. *Luxuspapier*).⁷ U hrvatskom jeziku uobičajen je izraz *plesni red*. Na njemačkom govornom području upotrebljava se nekoliko izraza koji podrazumijevaju plesni red: *Tanzordnung*, *Ballspende* i *Damenspende*. Plesni red izvorno potječe od izraza *Tanzordnung* koji označuje jednostavnu kartu ili knjižicu s redom plesova. „Ball- oder genauer Damenspenden hingegen sind etwas ganz anderes“⁸ *Ballspende* ili *Damenspende* spoj je knjižice s redom plesova i odgovarajućeg originalnog privjeska kao modnog dodatka. Sam izraz otkriva da je namijenjen ženskoj osobi.

Taj oku dopadljiv, pomalo zanemaren predmet primijenjene umjetnosti smatra se blagom *galantnog doba* u habsburškoj kulturnoj povijesti.⁹ Plesni redovi lokalno su i vremenski specifični. Karakteristični su za područje Habsburške Monarhije (od 1867. Austro-Ugarske Monarhije) i srednjoeuropsko okružje tijekom 19. i prve četvrtine 20. stoljeća. Javljaju se na bečkom dvoru pa se smatraju habsburškim izumom koji se nakon održavanja Bečkog kongresa 1814. – 1815. godine proširio Europom. Povijest uporabe prvotno se veže uz dvostruku funkciju – zamišljeni su za pohranjivanje i upisivanje pravila o plesu, poput malih notesa, te kao suveniri ili uspomene.

Prvi primjeri bili su manje knjižice ili papirnate plesne karte (*Tanzkarte*) na preklop koje su posjedovali podjednako žene i muškarci. Obilježje darivanja zadržalo se kod plesnog reda, ali je funkcija upisivanja reda plesova i potpisivanja plesnih partnera postala najvažnijom. Zeinar tvrdi da se plesni red pojavio iz ljupke nužnosti.¹⁰ Najstariji poznati plesni redovi datiraju tijekom bidermajera. Da bi se izbjegao nesporazum oko poziva na ples, partner se morao na vrijeme upisati u plesni red i tako rezervirati svoj ples.¹¹ Za upis je služila mala olovka koju je plesni partner ili imao uz sebe ili je bila pričvršćena uz knjižicu. Na plesnim

1 Usp. Ples. // Hrvatska enciklopedija. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48704>. (11. 8. 2020.).

2 O karnevalu kao izvoru plesnih svečanosti govore: Holl, Brigitte; Zeinar, Hubert. *Ballspenden, Kostbarkeiten aus galanter Zeit*. Wien: Heeresgeschichtliches Museum, 1990. Str. 5 i 11; *Täncrendek*. Budapest: A Tandem Grafikai Stúdió, 2006. Str. 8.

3 Usp. Holl, Brigitte; Zeinar, Hubert. Nav. dj., str. 5.

4 Isto, str. 11.

5 Isto, str. 7.

6 Usp. *Täncrendek*, str. 24-28.

7 Riječ *Luxuspapier* nestala je iz današnje uporabe, a označavala je predmete nastale od 1860. godine do 30-ih godina 20. stoljeća. Nije se radilo o posebnoj kvaliteti papira u boji ili sjajnom papiru, nego o neobičnim proizvodima od papira ili kartona ukrašenih probijanjem, lijepljenjem, utiskivanjem ili rezanjem. Vidi više: Pieske, Christa. *Das ABC des Luxuspapiers. Herstellung, Verarbeitung und Gebrauch 1860 bis 1930*. Berlin: Museum für Deutsche Volkskunde, 1983.

8 Bernhard, Fritz. *Wiener Ballspenden*. Dortmund: Harenberg Kommunikation, 1979. Str. 245.

9 Usp. Holl, Brigitte; Zeinar, Hubert. Nav. dj., str. 5; Kampik, Hubert. *Ballspenden*. München: Ketterer-Kunst-Verlag, 1991. Str. 4.

10 Usp. Holl, Brigitte; Zeinar, Hubert. Nav. dj., str. 12.

11 Usp. Isto, str. 6.

redovima namijenjenim damama nalazila se alkica kojom se predmet pričvršćivao za pojas haljine. Plesna večer u osnovi je bila podijeljena u dva dijela – prije i nakon pauze. Takav raspored pratio je otisnuti plesni red. Plesovi su morali biti jasno utvrđeni, a uz svaki ples ostavljena je prazna crta za upis imena.

Ovisno o naručitelju aranžman plesnog reda bio je od jednog lista do formata knjižice. Plesni redovi iz prve polovine 19. stoljeća oblikovani su kao knjižica nenametljivog, najčešće pozlaćenog ukrasa te poput grafički jednostavne karte formata posjetnice ukrašene perforiranim rubom i vinjetom ili ukrasnom linijom koja uokviruje tekst.¹² Od sredine 19. stoljeća plesni red postaje galanterijski proizvod i obvezatan ženski modni dodatak za ples. Vrhunac u vješto osmišljenim i umjetnički oblikovanim predmetima ostvaren je u Beču između 1880. i 1900. godine, kada plesni redovi postaju vrijedni minijturni ručni radovi specijaliziranih obrta. Izrađuju se od finog materijala u raznovrsnim i maštovitim oblicima. Izgled plesnog reda ovisio je o financijskoj moći organizatora ili njegovoj vještini privlačenja donatora koji se tako reklamiraju.¹³ Tako je plesni red doživio razvoj od „obične” knjižice do prestižnog suvenira i minijturne rukotvorine. Na kraju 19. stoljeća svrha plesnog reda proširila se s funkcionalne uporabe na prezentaciju i promidžbu organizatora.

PLESNI REDOVI BEČKE IZRADE U MUZEJU SLAVONIJE

Muzej Slavonije najstarija je baštinska ustanova u Osijeku, u čiju se fondusu čuva vrijedna Zbirka plesnih rasporeda, spomenara, straničnika i sl.¹⁴ Nastala je izdvajanjem predmeta iz Zbirke modnog pribora (plesni redovi) i Zbirke varia (spomenari, notesi, straničnici).¹⁵ Nakon obavljene revizije muzejske građe zbirka je rješenjem Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine (od 20. srpnja 2015. godine) proglašena kulturnim dobrom i upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pod brojem 3808. Zbirka sadržava 110 plesnih redova, od čega je 19 bečke izrade. Glavnina predmeta u muzej je prispjela darovnim putem, a tek manji dio otkupljen je od pojedinaca. Za potrebe rada naglasak se stavlja na prikupljanje plesnih redova utvrđene bečke izrade.

PRIKUPLJANJE GRAĐE

Prvi zabilježeni plesni red bečke izrade u fondusu (kat. br. 3.) tijekom Prvog svjetskog rata darovao je kustos muzeja, gimnazijski profesor Vjekoslav Celestin (1862. –

1936.). U inventarnu knjigu muzeja taj dar upisan je pod inventarnim brojem 3343.¹⁶ Riječ je o redu plesa Društva osječke gornjogradske Kasine u obliku brise lepeze iz 1867. godine kakvih u zbirci ima još tri primjera (kat. br. 4. – 6.). Jedan je darovala 1960. godine Julijana Nuber (1880. – 1971.), supruga osječkog trgovca željezom Leopolda (Lavoslava) Nubera, zatim 1962. godine Mathilde Hengl, a posljednji je pristigao 1981. darom Friedricha Schillingera iz Graza.¹⁷ Plesni redovi rijetko su bili otkupljeni za muzej, a ako se i radilo o nabavi, činili su dio veće cjeline otkupa. Prvi takav otkupljen plesni red pristigao je u muzej 1930. godine kao dio knjižnice osječkog kolekcionara i bibliofila Oskara Friml-Antunovića (1871. – 1934.).¹⁸ Plesni red oblika knjižice s galanterijskom aplikacijom na prednjoj korici preuzet je iz Odjela knjižnice 2012. godine nakon revizije građe (kat. br. 16.).

Potporu i pomoć u sustavnom prikupljanju predmeta umjetničkog obrta pružilo je tijekom 1930-ih i 1940-ih godina Društvo prijatelja starine „Mursa”.¹⁹ Najvećom akcijom društva u skupljanju i obogaćivanju zbirke plesnih redova smatra se predaja ostavštine plesnih redova poznate Osječanke Irme Govorković (1871. – 1941.).²⁰ Njezin dar zabilježen je na samo jednome mjestu, u zapisniku sjednice Društva održane 12. kolovoza 1941. godine. Nakon smrti, po želji pokojnice, suprug Ivan Govorković (1867. – 1947.), osječki ljekarnik, predao je muzeju oko 70 plesnih redova. U zapisniku je navedeno: „Medju ostalim predana mu je vrlo lijepa i zanimljiva zbirka plesnih redova pok. gdje Govorković od nekih 70 komada u kojoj se nalazi i raznih skupocjenih umjetničkih predmeta. Ovi plesni redovi skupljeni su sa cijelog područja bivše Austro-Ugarske, te će rijetko koji muzej imati tako veliku zbirku”.²¹ Kolekcija plesnih redova upisana je u Inventarnu knjigu pod zajednički inventarni broj 6029 i izložena u vitrinu

16 Danas plesni red nosi inventarni broj MSO-U-1270.

17 Podatci poznati iz *Knjige ulaska muzejskih predmeta Muzeja Slavonije*.

18 Gradsko poglavarstvo isplatilo je Oskar F. Antunoviću za ponuđene knjige, tiskanice itd. 45 000 dinara. Nakon predaje građe muzej je uputio Gradskom načelstvu izvještaj o knjižnici. Usp. MSO – Povijesni odjel (dalje: PO) – Dokumentarna zbirka (dalje: DZ) – knjiga *Urudžbeni 1909-1942*, br. 23/1930 i br. 27/1930. O djelovanju Oskara Friml-Antunovića vidi više: Malbaša, Marija. Osječki bibliofil i bibliograf Oskar Friml Antunović. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 18, 3/4 (1972), str. 49-56.

19 Pod tim imenom podrazumijeva se prvotni Arheološki klub „Mursa”. Vidi: Arheološki klub „Mursa”: zapisnici sjednica 1933. – 1944. / priredio Ante Grubišić. Osijek: Muzej Slavonije, 2005. Str. XV; U dokumentaciji društva, koja se čuva u Dokumentarnoj zbirci Povijesnog odjela, prati se primitak i predaja predmeta muzeju, korespondencija članova društva s brojnim osječkim zaljubljenicima u baštinu, privatnim kolekcionarima i znamenitim osječkim obiteljima. Vidi više: Šimičić, Andreja. Doprinos Društva prijatelja starine „Mursa” oblikovanju Odjela umjetničkog obrta Muzeja Slavonije. // *Imago, imaginatio, imaginabile*. Zbornik u čast Zvonka Makovića / uredili Dragan Damjanović i Lovorka Magaš Bilandžić. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018. Str. 267-280.

20 Irma Govorković rođena je u Budimpešti u obitelji graditelja Heinricha Szeszlera i Erneszine rod. Frankl. Podatci o obitelji prema: [https://www.geni.com/people/\(10.8.2020.\)](https://www.geni.com/people/(10.8.2020.)). Uz šestero braće i dvije sestre uključena je u društvena i kulturna zbivanja tijekom 1880-ih i 1890-ih godina u Budimpešti. Supruga Ivana Govorkovića, ljekarnika, upoznala je vjerojatno tijekom njegova studija farmacije na Medicinskom fakultetu u Budimpešti. Udajom se preselila u Osijek, gdje joj je živjela sestra Sidonija, udana za osječkog tiskara Juliusa Pfeiffera, i majka udovica, pokopana na židovskom groblju u Osijeku 1929. godine. Dosađ nepoznata obiteljska priča neobična je iz dva razloga. Majka i sestra bile su židovske vjere, a supružnici Govorković navode se kao rimokatolici (Irma je članica *Katoličkog gospojinskog društva* u Osijeku). Vidi: Zavičajnici grada Osijeka: 1901. – 1946. / priredili Stjepan Sršan i Vilim Matić. Osijek: Državni arhiv, 2003. Str. 261. Budući da nisu imali vlastitog potomstva, sva vrijedna i opsežna imovina pripala je nećacima s Irmine strane obitelji. Vidi: Državni arhiv u Osijeku (dalje: DAOS) – Osobni arhivski fondovi – fond 1275, Ivan Govorković, oporuka i ostavinski postupak.

21 Arheološki klub „Mursa”, str. 197.

12 Usp. Premerl, Nada. Ples kao oblik društvenog života u prošlosti Zagreba. Zbirka plesnih redova u Muzeju grada Zagreba. // *Iz starog i novog Zagreba*, sv. 5 / uredili Franjo Buntak i dr. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 1974. Str. 144; Holl, Brigitte; Zeinar, Hubert. Nav. dj., str. 13.

13 Usp. Holl, Brigitte; Zeinar, Hubert. Nav. dj., str. 5.

14 U nazivu zbirke primjenjuje se izraz *plesni raspored*, ali u radu se ipak upotrebljava izraz *plesni red* zbog učestalosti uporabe u stručnoj literaturi i katalogima izložbi.

15 O plesnim redovima skrbile su se dvije nekadašnje zaposlenice muzeja i voditeljice odjela, Ida Horvat i Radmila Biondić, koje su odradile potrebnu inventarizaciju, formalnu analizu i djelomično stručnu obradu.

273. u nekadašnjem stalnom postavu Muzeja Slavonije na Vijencu Ivana Mažuranića 1.²² Bez obzira na to što nema više informacija o legatu, podatak je važan jer služi identifikaciji plesnih redova iz zbirke za koje se u odjelnoj dokumentaciji nije poznavao izvor i oblik nabave (takvih je oko 55). Međutim, pri predaji nije izrađen popis predmeta pa se ne mogu svi plesni redovi neutvrđene nabave pripisati navedenom legatu. Samo sedam plesnih redova ima izravnu poveznicu s vlasnikom utvrđenu prema potpisu „Irma” ili inicijalima „Sz.I.” (djev. Szeszler) na samom predmetu. Većina njezinih darovanih plesnih redova mađarske je izrade, ali postoji i nekoliko bečkih. Plesni red s plesa tehničara iz 1896. godine (kat. br. 13) sadržava njezin potpis grafitnom olovkom, a odlikuje ga neobično oblikovanje. Od devetnaest plesnih redova utvrđene bečke izrade za četiri predmeta pretpostavlja se da su upravo iz njezine osobne ostavštine (kat. br. 1., 12., 14. i 17.).

Godine 1949. darovala je Marija Šmit iz Novog Sada plesni red časničkog plesa održanog u Budimpešti 1876. godine (kat. br. 7.). Naslijedila ga je iz obiteljske ostavštine Mathilde Woydička koja je živjela u zajedničkom kućanstvu s Katarinom Bohuš u Tvrđi.²³

Među plesnim redovima bečke izrade četiri predmeta potječu iz ostavštine poznate Osječanke Mathilde Hengl rođ. Gillming (1882. – 1966.), supruge međuratnog osječkog gradonačelnika Vjekoslava Hengla.²⁴ Pred smrt je Mathilde Hengl muzeju darovala ili prodavala pojedine vrijedne primjerke odjeće i modnog pribora iz obiteljske ostavštine Blau, Gillming i Knobloch.²⁵ Tri plesna reda (kat. br. 8., 9. i 11.) darovali su nasljednici neposredno nakon njezine smrti, a jedan je darovao Krsto Knobloch 2016. godine (kat. br. 2.). Neobičan je plesni red časničkog plesa 78. osječke pukovnije održan 1891. godine koji je sačuvan u dva primjerka (kat. br. 9.). Vjerojatno su pripadali sestrama Gillming: Mariji udanoj pl. Janković de Chalma (1870. – 1931.), Heleni udanoj Krivan (1872. – 1919.) i Mathildi udanoj Hengl.

Dinko Kozak, kustos Muzeja Brodskog Posavlja, darovao je 2004. godine jedini primjer plesnog reda bečkog proizvođača Eduarda Wittea u zbirci (kat. br. 19.). Dva vrijedna primjera plesnih redova bečke izrade iz kraja 19. stoljeća (kat. br. 10. i 18.) muzeju je darovala Vera Nad 2011. godine.

22 Vidi: MSO – PO – DZ – *Inventarna knjiga*, 342.

23 O darovateljici vidi: Tvrđa u Osijeku / Festung in Esseg / Fortress in Osijek: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2017. Str. 123-125.

24 Vidi više o obiteljskoj povijesti: Živaković-Kerže, Zlata. Utjecaji obitelji Reischer, Gillming, Blau i Hengl na gospodarski i kulturni razvoj grada Osijeka. // *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice* (1998), str. 11-17; Červenjak, Jelena. Ostavština i značenje obitelji Gillming – Hengl. // *Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice* 19(2012), str. 175-184; Iako zbirka plesnih redova u Muzeju Slavonije nema muških plesnih karata iz 19. stoljeća, može se spomenuti nekoliko primjera *Eintrittskarte zum Gesellschafts-Ball* iz 1854. godine naslovljene na Josepha Blaua, djeda Mathilde Hengl, koje se čuvaju u obiteljskom fondu Gillming i Blau u Državnom arhivu u Osijeku. Vidi: DAOS – Obiteljski arhivski fondovi – fond 1175, Gillming-Blau, kut. 2, pozivnice i plesne karte članova obitelji Blau i Gillming.

25 Kako muzej nije raspolagao znatnim financijskim sredstvima za otkupe, najveći dio vrijedne odjeće otkupio je Muzej za umjetnost i obrt iz Zagreba. Vidi više: MSO – PO – DZ – *Zapisnik sjednica Društva „Murski Osijek br. 2*, zapisnici sjednica: 3. 3. 1963., 22. 10. 1963., 11. 11. 1965., 5. 6. 1966.

ANALIZA PLESNIH REDOVA

Iz fundusa zbirke istraživanjem i analizom obuhvaćeno je devetnaest plesnih redova utvrđene bečke izrade. U cjelini zbirke oni daju pregled od starijih primjera iz treće četvrtine 19. stoljeća sve do raskošnih i sadržajno bogatih s kraja 19. stoljeća. Najstariji su primjeri plesni redovi u obliku lepeze koje je izradila bečka tiskara H. Engel & Sohn. Od polovine 19. stoljeća Beč uvodi plesne redove u obliku lepeze, čime dobivaju dvostruku funkciju i namijenjeni su isključivo damama. Muškarci se istodobno služe jednostavnim knjižicama ili listićima s popisom plesova. U zbirci se nalaze četiri plesna reda u obliku brisé lepeze s istog događaja, plesa Društva osječke gornjogradske Kasine iz 1867. godine (kat. br. 3. – 6.). Predmet ima dokumentarnu vrijednost za osječku povijest jer prikazuje u ovalnim medaljonima 18 portreta poznatih osječkih građana, koji su bili dioničari i osnivači tog društva, te zgradu novosagrađenog kazališta i kasina. Za izradu dvojezičnog plesnog reda društvo se obratilo bečkoj tiskari H. Engel & Sohn, vlasnika Wilhelma Engela, koja je 1899. godine navedena na listi kao k. u. k. Hoflieferant (*kaiserlicher und königlicher Hoflieferant*).²⁶ Iako se plesni red u kasnijem razvoju dijelio na plesnoj svečanosti poput uspomene ili suvenira, u ovom slučaju služio je i za prikupljanje sredstava društva.

Tijekom 1880-ih godina plesni red sadržajno se proširio od jednostavne grafički oblikovane kartice do svilom ili kožom obložene plesne knjižice. U materijalnoj izradi plesne knjižice jednako se razmišljalo o estetici i funkcionalnosti. Elegantly djeluje plesni red s plesa *Ressource Gesellschaft in Esseg* iz 1882. godine izrađen u bečkoj tiskari vlasnika Markusa Munka (kat. br. 16.).²⁷ Knjižica je obložena zelenom svilenkastom tkaninom koja na prednjoj korici ima galanterijsku aplikaciju ukrašenu urezanim i djelomično oslikanim cvjetnim neobaroknim motivima. Od istog društva sačuvan je plesni red u obliku torbice obložene ružičastom svilom s tiskanim umetkom iz 1884. godine (kat. br. 2.). Uz rub korica nalazi se olovčica kojom su se bilježili plesni partneri i ujedno zatvarala knjižica. Izradio ga je bečki knjigoveža Eduard Boschan, čiji se otisak imena obrta nalazi i na prednjoj korici knjižice i na umetku, što u nedostatku podataka govori da je imao specijalizirani obrt i knjigovežnicu.²⁸ Predmet je iz ostavštine obitelji Gillming, Hengl i Knobloch.

Tijekom druge polovine 19. stoljeća plesni red poprima oblik galanterijskog proizvoda, odnosno složenog modnog dodatka. Knjižica se oprema različitim tkaninama, medaljonima, kutijicama, a uz knjižicu pričvršćuju se sitni metalni predmeti, kićanke i alkice. Takvi predmeti isključivo

26 Usp. Handbuch des Allerhöchsten Hofes und des Hofsaates Seiner K. und K. Apostolischen Majestät für 1899. Wien: Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1899.

27 Markus Munk (1827. – 1916.?) bio je vlasnik tiskare Munk od 1857. godine. U početku je vodio manju papirnicu, a s vremenom je postao poznati austrijski tiskar. Do 1911. godine vodio je tiskaru s Hugom Munkom.

28 Nada Premerl tvrdi da se krajem stoljeća u Hrvatskoj uglavnom naručuju gotovi galanterijski proizvodi iz Beča ili drugdje, a da se potom u domaćoj sredini otiskuje knjižica s plesnim redom. Vidi: Premerl, Nada. Nav. dj., str. 145.

su namijenjeni damama. Posljednja četvrtina 19. stoljeća zlatno je doba u kojem je producirano najviše plesnih redova. To je ujedno razdoblje s najvećim brojem predmeta bečke izrade u zbirci. Remek-djela u izradi minijaturnih modela i plesnih redova stvarao je bečki proizvođač August Klein (1824. – 1890.).²⁹ Kvaliteta radova donijela mu je naslov k. u. k. Hoflieferant, a 1881. car Franjo Josip I. dodijelio mu je naslovnu titulu Ritter von Ehrenwalten. Karijeru je započeo školovanjem u *Nürnbergu*, gdje je izučio zanat knjigoveže. Od 1845. godine boravi u Beču, odakle se njegovi galanterijski proizvodi šire po Europi i Americi. Isprva je radio kod knjigoveže Carla Girardeta, koji se smatra začetnikom bečke galanterijske industrije u 19. stoljeću. Kvalitetna naobrazba i odličan učitelj omogućili su mu pokretanje vlastitog posla. Uz kožnu galanteriju s vremenom je počeo primjenjivati druge materijale, poput metala, drva, različitih tkanina. Uspjesi na brojnim izložbama utjecali su na otvaranje podružnica u Parizu i Londonu. Tijekom druge polovine 19. stoljeća u proizvodnji je imao zaposlenih 300 radnika, od knjigoveža, torbara, stolara, limara, gravera itd. Najpoznatiji je po izradi plesnih redova koje je popularizirao među organizatorima plesnih svečanosti. Njegovi predmeti bili su toliko inovativni da je postavljao trendove u izradi.

August Klein zastupljen je u zbirci s osam predmeta. Najranije je datiran plesni red iz 1876. godine izrađen za časnički ples u Budimpešti (kat. br. 7.). Oblikovan je poput knjižice obložene tirkiznom svilom, ukrašene okruglim posrebnim medaljonom s fotografijom carice Elizabete.³⁰ Za osječku povijest važan je plesni red s plesa 78. pješačke pukovnije iz ostavštine sestara Gillming (kat. br. 9.). Izrađen je u obliku štita presvučenog tamnocrvenim suknom i ukrašen apliciranim grbom, dvoglavim orlom i krunom. Sa stražnje korice obložen je zlatno-crnom svilom, što simbolizira boje Austro-Ugarske Monarhije. Autor Kampik ističe primjenu određene boje kao važan element u izradi plesnog reda.³¹ Boja se nije nužno vezala uz društvo/udruženje koje organizira ples, nego i uz dio Monarhije – povijesne pokrajine. Tako je plesni red iz 1888. oblikovan poput štita koji je sprijeda obložen baršunom u tri boje: crvenoj, bijeloj i plavoj, asocirajući time na trobojnicu (kat. br. 8.). Originalnošću se ističu tri primjera plesnih redova ovog autora. Plesni red s plesa Udruženja osječkih trgovaca iz 1894. godine izrađen je u obliku starog telefonskog uređaja na drvenoj pločici (kat. br. 11.). Straga na metalnoj podlozi je knjižica presvučena svijetlim baršunom s redom plesova. Plesni red s plesa industrijalaca iz iste godine sastavljen je od knjižice i minijaturnog stroja, odnosno metalnog meteorološkog stupa sa satom, barometrom i termometrom (kat. br. 12.). Plesni red s plesa tehničara u obliku je trapezoidne knjižice obložene crvenom i krem svilom i ukrašene monogramom u zlatotisku (kat. br. 13.). Knjižica

je pričvršćena na podlogu od kartona i baršuna na kojoj je metalni model tračnica sa zupčanicom. Na miljokazu sa strane ispisan je datum održavanja plesa *II/6 1896*. U cjelini zbirke promatraju se kao mali strojevi, čak neprilagođeni nošenju na pojasu. Pripadnost određenom društvu, koje je organizator plesa, isticala se simbolima ili karakterističnim motivima. Prema plastičnoj aplikaciji na prednjoj korici, koja ima motive ukrštenih mačeva, zaštitne maske za lice s mrežicom i rukavice, pretpostavlja se da je plesni red iz 1894. godine bio namijenjen plesu društva mačevalaca (kat. br. 10.). Posljednji datirani predmet Augusta Kleina jest plesni red iz 1897. godine (kat. br. 14.). Simbolično, za kraj, oblikovan je poput knjižice koja je pričvršćena uz svilenu vrećicu, odnosno torbicu. U razvojnom slijedu plesni red postao je tipičan ženski modni dodatak građanskog društva s kraja 19. stoljeća.

U zbirci su zastupljeni i pojedinačni autori plesnih redova iz 1880-ih i 1890-ih godina. Bečkoj izradi pribrajaju se obrti poput *Atelier für Damenspenden und Comitéabzeichen*, *Limbach J. & Co.*, *Pohl & Weber Nacht*. i *Etablissement Rix*. Iz 1897. godine potječe plesni red bečkog proizvođača Eduarda Wittea (kat. br. 19.). Izrađen je u obliku knjižice obložene bordo baršunom, žutom ripsanom trakom te apliciranim plastičnim ukrasima poput časničkih oznaka. Eduard Witte predstavlja poznatu bečku trgovinu s galanterijskim proizvodima, koja je podružnicu imala u Zagrebu.³²

Plesni redovi važni su dokumenti vremena i dragocjeni tragovi kulturne povijesti. S obzirom na to da se polovina plesnih redova bečke izrade veže uz plesne svečanosti održane u Osijeku, potrebno je naglasiti naručiteljske ambicije ili kupovnu moć organizatora. Ako je organizator plesa držao do društvenog statusa, obraćao je pozornost na izradu plesnih redova. Koliko je ponekad promidžba moći organizatora bila intenzivna, govore inovativni plesni redovi iz fundusa u organizaciji društava trgovaca, industrijalaca ili građevinara. Njihove plesne svečanosti popraćene su plesnim redovima izrađenim od raskošnih i raznolikih materijala. To su tijekom 1890-ih godina modeli strojeva, čak neprilagođeni nošenju na pojasu. Ples je ponajprije bio odraz javnog društvenog života građanstva, a tek onda oblik zabave. Kao i u drugim segmentima javnoga života, u plesu je također bilo nekoliko pravila kulture ponašanja, stoga su osječki organizatori držali do reprezentacije društva putem plesnog reda. Tako je provincija dobila dašak carskog glamura.

ZAKLJUČNO

Pregledom izgleda i povijesti uporabe zaključuje se da su plesni redovi bili tipični austrijski izum bez ograničenja u formi i materijalu. Predstavljali su u dugom 19. stoljeću način uljudnog i kulturnog ponašanja te su se smatrali

29 Usp. Peters, Ursula. Schatulle und Ansichtskarte. // Jahresbericht (2014), str. 290-293.

30 U plesnim redovima vojne uporabe uglavnom su se isticali simboli ili predstavnici vlasti, kao što je na navedenom primjeru carica Elizabeta u medaljonu.

31 Usp. Kampik, Hubert. Nav. dj., str. 7.

32 Usp. Križanec-Beganović, Danijela; Koprčina, Arijana. Božićni nakit iz fundusa zagrebačkog Etnografskog muzeja. Zagreb: Etnografski muzej, 2017. Str. 113.

simbolom ženstvenosti.³³ Od prvotne funkcije suvenira ili uspomene s plesa postali su neizostavno sredstvo komuniciranja i dekorativno obilježje plesnih svečanosti. Bečki obrti specijalizirani za izradu takvih galanterijskih predmeta svakako su prednjačili u originalnoj i raskošnoj izvedbi. Neizostavno ime među brojnim jest August Klein. Iako maleni, umjetnički predmeti promatraju se kao ručni radovi kulturno-povijesne vrijednosti i dokaz jedne izgubljene plesne kulture.

KATALOG PLESNIH REDOVA BEČKE IZRADE

1. Plesni red

- Atelier für Damenspenden und Comitéabzeichen, Beč, 1899.
- karton, papir, baršun, mjedeni lim, pozamenterija; tisak, oblaganje, tiještenje
- 25 x 5,3 cm
- MSO-U-1235
- nabava nije utvrđena

Plesni red u obliku je knjižice obložene svijetlozelenim baršunom s baroknim mjedenim ukrasom C i S volutica. U sredini je apliciran mjedeni čunj (oznaka kuglačkog kluba). Na naslovnoj stranici u knjižici je tekst *Samstag Kegelclub im Wiener Arcadencafe, I. Clubjahr; Costume-Kränzchen, 25. Februar 1899*. Za knjižicu je vrpcom pričvršćena alkica iz baršunasta kićanka.

2. Plesni red

- Eduard Boschan, Beč, 1884.
- karton, papir, svila, pozamenterija; oblaganje, tisak, zlatotisak
- 18 x 5,8 cm
- MSO-225793(1-3)
- dar, Krsto Knobloch, 2016.

Plesni red u obliku je torbice s tiskanim umetkom. Korice su obložene ružičastom svilom, a na unutrašnjoj strani bijelim papirom. Uz rub korica pričvršćena je mjedeni alkica za umetanje olovčice kojom se bilježe imena plesnih partnera i ujedno zatvaraju korice. Na prednjoj stranici zlatnom bojom otisnuti su naziv plesa, datum i izdavač: *Ressource Ball - 7. Februar 1884. // Eduard Boschan, Wien*. Korice su pričvršćene na tamnocrvenu vrpču pletenu od svilenog konca s kićankom i mjedenom alkicom za vješanje na pojas. Predmet je iz ostavštine obitelji Gillming, Hengl i Knobloch.

Bibl.: Donacije: izbor iz zbirki Muzeja Slavonije 1994. – 2019.: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2020., kat. br. 422.

³³ Usp. Karner, Regina; Lindinger, Michaela. *Grosser Auftritt. Mode der Ringstrassenzeit*. Wien: Wien Museum und Christian Brandstätter Verlag, 2009. Str. 147; Holl, Brigitte; Zeinar, Hubert. *Nav. dj.*, str. 5.

3. Plesni red

- H. Engel & Sohn, Beč, 1867.
- papir, svilena vrpca; tisak, zlatotisak
- 17,3 x 31 cm
- MSO-U-1270
- dar, Vjekoslav Celestin, prije 1941.

Plesni red u obliku je brisé lepeze koja se sastoji od debljih kartonskih rebara s pozlaćenim prešanim ukrasom i ovalnim medaljonima u kojima je 18 portreta poznatih osječkih građana izrađenih u tehnici litografije. Uz portrete otisnuti su i nazivi plesova. U medaljONU vanjskog pera je zgrada kazališta Casina i godina 1867. Na prvom je peru natpis na hrvatskom i njemačkom jeziku *Društvo osječke gornjogradske Kasine*. U Inventarnoj knjizi navodi se kao dar Vjekoslava Celestina u godinama oko Prvog svjetskog rata. U fundusu su još tri ista primjera drugih darovatelja.

Bibl.: Biondić, Radmila. Zbirka lepeza u Odjelu umjetničkog obrta MSO. // Osječki zbornik 26(2002.), str. 165-192.

4. Plesni red

- H. Engel & Sohn, Beč, 1867.
- papir, svilena vrpca; tisak, zlatotisak
- 16,5 x 30,5 cm
- MSO-U-1387/a
- dar, Julijana Nuber, 1960.

Plesni red u obliku je brisé lepeze koja se sastoji od debljih kartonskih rebara s pozlaćenim prešanim ukrasom i ovalnim medaljonima 18 portreta poznatih osječkih građana izrađenih u tehnici litografije. Uz portrete otisnuti su i nazivi plesova. U medaljONU vanjskog pera bila je zgrada kazališta Casina i godina 1867., ali se litografija izbrisala. Na prvom je peru natpis na hrvatskom i njemačkom jeziku *Društvo osječke gornjogradske Kasine*. U fundusu su još tri ista primjera drugih darovatelja.

Bibl.: Biondić, Radmila. Zbirka lepeza u Odjelu umjetničkog obrta MSO. // Osječki zbornik 26(2002.), str. 165-192.; Osječko: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2016., kat. br. 220.

5. Plesni red

- H. Engel & Sohn, Beč, 1867.
- papir, svilena vrpca; tisak, zlatotisak
- 16,5 x 30,5 cm
- MSO-U-1387/b
- dar, Mathilde Hengl, 1962.

Plesni red u obliku je brisé lepeze koja se sastoji od debljih kartonskih rebara s pozlaćenim prešanim ukrasom i ovalnim medaljonima 18 portreta poznatih osječkih građana izrađenih u tehnici litografije. Uz portrete otisnuti su i nazivi plesova. U medaljONU vanjskog pera je zgrada kazališta Casina i godina 1867. Na prvom je peru natpis na hrvatskom i njemačkom jeziku *Društvo osječke gornjogradske Kasine*. U fundusu su još tri ista primjera drugih darovatelja.

Bibl.: Biondić, Radmila. Zbirka lepeza u Odjelu umjetničkog obrta MSO. // Osječki zbornik 26(2002.), str. 165-192.; Osječko: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2016., kat. br. 220.; Ivanković, Grgur Marko. Osijek u godini osnutka Muzeja – 1877. na fotografijama osječkog fotografa Juliusa Exnera: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2017., str. 48.

6. Plesni red

- H. Engel & Sohn, Beč, 1867.
- papir, svilena vrpca; tisak, zlatotisak
- 16,5 x 30,5 cm
- MSO-U-2160
- dar, Friedrich Schillinger, 1981.

Plesni red u obliku je brisé lepeze koja se sastoji od debljih kartonskih rebara s pozlaćenim prešanim ukrasom i ovalnim medaljonima 18 portreta poznatih osječkih građana izrađenih u tehnici litografije. Uz portrete otisnuti su i nazivi plesova. U medaljONU vanjskog pera je zgrada kazališta

Casina i godina 1867. Na prvom je peru natpis na hrvatskom i njemačkom jeziku *Društvo osječke gornjogradske Kasine*. U fundusu su još tri ista primjera drugih darovatelja, a još jedan nalazi se u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu.

Bibl.: Biondić, Radmila. Zbirka lepeza u Odjelu umjetničkog obrta MSO. // Osječki zbornik 26(2002.), str. 165-192.; Osječko: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2016., kat. br. 220.

7. Plesni red

- August Klein k.u.k. Hoflieferant, Beč, 1876.
- karton, svila, legura, pozamenterija; tisak, oblaganje, tiještenje
- 18 x 5,7 cm
- MSO-U-1208
- dar, Marija Šmit, 1949.

Plesni red u obliku je knjižice obložene tirkiznom svilom koja je ukrašena okruglim medaljonom s fotografijom carice Elizabete. Posrebreni okvir medaljona u obliku je vitica. Uglovi korica ukrašeni su metalnim aplikacijama, a na poleđini je utisnuto *Offiziers-Casino, Buda-Pest, 15. Jänner 1876*. Knjižica je pričvršćena na vrpce s alkicom na kraju. Predmet potječe iz ostavštine Mathilde Woydička koja je živjela u osječkoj Tvrdi.

8. Plesni red

- August Klein k.u.k. Hoflieferant, Beč, 1888.
- mjed, baršun, svila, papir, karton, pozamenterija; lijevanje, tiještenje, oblaganje, zlatotisak
- 22 x 5,1 cm
- MSO-U-1227
- ostavština Mathilde Hengl, 1967.

Plesni red u obliku je štita od mjedene pločice privezane vrpcom za alkicu i baršunastu kićanku. Sprijeda je aplicirana dijagonalno položena trobojnica od baršuna, a u srednjem polju je mjedeni natpis *9. veljače 1888*. Straga je presvučena bijelom svilom isto kao i aplicirana knjižica (bez naslovne stranice). Nije poznat organizator plesa. U knjižicu su se na pojedina prazna polja upisali plesni partneri, a prepoznaju se imena *Pongracz* i *Graf Speiser* (?).

9. Plesni red

- August Klein k.u.k. Hoflieferant, Beč, 1891.
- karton, papir, svila, sukno, metal, legura, pozamenterija; zlatotisak, oblaganje, lijevanje
- 27 x 7,5 cm
- MSO-U-1213/a-b
- ostavština Mathilde Hengl, 1967.

Plesni red u obliku je štita presvučenog tamnocrvenim suknom i apliciranim grbom, dvoglavim orlom i krunom, sa stražnje korice obložen zlatno-crnom svilom. Knjižica ima srebrni natpis *Offiziers-Kränzchen 1891., Infanterie-Regmt. N°78*. Dva komada identičnih plesnih redova vjerojatno su upotrebljavale sestre Gillming jer su iz iste ostavštine.

10. Plesni red

- August Klein k.u.k. Hoflieferant, Beč, 1894.
- karton, papir, baršun, svila, drvo, umjetna masa, pozamenterija; tisak, oblaganje, tokarenje
- 27 x 6,2 cm
- MSO-206096
- dar, Vera Nad, 2011.

Plesni red u obliku je knjižice obložene žutom i crvenom svilenom tkaninom, koja je pričvršćena na ovalnu kartonsku osnovu, obloženu na poleđini svilenkastom tkaninom, a sprijeda bordo baršunom. Na baršunastoj podlozi utisnuta je aplikacija sa simbolima vjerojatno društva ili kluba mačevalaca (rukavice, zaštitna maska za lice s mrežicom i prekriveni mačevi). U osnovu plesnog reda umetnut je drveni tokareni držač, povezan vrpcom i kičankom s alkimom s vješanje. Na prvoj je stranici zlatotiskom napisano *Turner Elite-Kränzchen 18. Jänner 1894.*

Bibl.: Donacije: izbor iz zbirki Muzeja Slavonije 1994. - 2019.: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2020., kat. br 420.

11. Plesni red

- August Klein k.u.k. Hoflieferant, Beč, 1894.
- drvo, metal, karton, papir, baršun, mjedeni lim, pozamenterija; rezbarenje, oblaganje, zlatotisak, niklanje, tiještenje
- 30 x 7,5 cm
- MSO-U-1212
- ostavština Mathilde Hengl, 1967.

Plesni red izrađen je u obliku starog telefona na drvenoj pločici. Straga na metalnoj podlozi je knjižica presvučena svjetlim baršunom, a u knjižici tekst *Esseker Kaufm. Verein, 22. Jänner 1894.* (Udruženje osječkih trgovaca). Sličan primjer plesnog reda udruženja trgovaca objavljen je u knjizi *Wiener Ballspenden*, a također je upotrijebljen motiv telefonskog uređaja. Uz ovaj plesni red sačuvan je još jedan identičan, no nepotpun. Vjerojatno su se oboma koristile sestre Gillming.

Bibl.: Bernhard, Fritz. Wiener Ballspenden. Dortmund: Harenberg Kommunikation, 1979. Str. 191.

12. Plesni red

- August Klein k.u.k. Hoflieferant, Beč, 1894.
- knjižica: karton, svila, pozamenterija; zlatotisak, oblaganje; privjesak: metal, mjed; tokarenje, niklanje, lemljenje, lijevanje
- knjižica: 5,3 x 4,1 cm; privjesak: vis. 10 cm, Ø 4,8 cm
- MSO-U-1236(1-2)
- nabava nije utvrđena

Plesni red sastavljen je od knjižice i minijaturnog stroja. Knjižica je obložena ljubičastom svilom i pričvršćena vrpcom za alkimu i baršunastu kičanku. Na naslovnoj stranici je tekst *Industriellen Ball*. Na prednjoj korici knjižice, jedva vidljiv, tekst *3. Feb. Musik-Saal 1894.* između stiliziranih vitica. Uz knjižicu pričvršćen je metalni meteorološki stup sa satom. Sličan primjer ukrasa u obliku sata, barometra

i termometra objavljen je u knjizi *Wiener Ballspenden*, također prilikom plesa industrijalaca.

Bibl.: Bernhard, Fritz. Wiener Ballspenden. Dortmund: Harenberg Kommunikation, 1979. Str. 151.

13. Plesni red

- August Klein k.u.k. Hoflieferant, Beč, 1896.
- drvo, karton, papir, svila, baršun, metal, koža, pozamenterija; tisak, zlatotisak, oblaganje, lijevanje
- 21,5 x 4,8 x 2 cm
- MSO-U-1256
- legat, Irma Govorković, 1941.

Plesni red bala tehničara u obliku je trapezoidne knjižice obložene crvenom i krem svilom te ukrašene monogramom u zlatotisku. Knjižica je pričvršćena na podlogu od kartona i baršuna na kojoj je metalni model tračnica sa zupčanikom. Bočno, na miljokazu ispisan je datum *II/6 1896*. Na naslovnoj stranici je tekst *Technikus Táncéstepély, 1896. Februar 6*. Knjižicu je izradio bečki knjigoveža August Klein, potpisan u knjižici mađarskom inačicom *Ácoston Klein*. Na prvoj stranici grafičnom olovkom napisano je ime *Irma*. U Inventarnoj knjizi nema broja Knjige ulaska, ali u muzejskoj dokumentaciji navodi se da je Irma Govorković ostavila muzeju u legat svoju zbirku (ostavštinu) plesnih redova pa se predmet pripisuje njezinu vlasništvu.

14. Plesni red

- August Klein k.u.k. Hoflieferant, Beč, 1897.
- knjižica: karton, papir, svila, pozamenterija; zlatotisak, oblaganje; torbica: svila; šivanje, zlatotisak
- knjižica: 14 x 4,2 cm; vrećica: 12 x 7,7 cm
- MSO-U-1232(1-3)
- nabava nije utvrđena

Plesni red u obliku je knjižice obložene svijetloplavom svilom i pričvršćene vrpcom na alkicu i baršunastu kičanku. Na naslovnoj stranici je tekst *Casino Jubiläums Maskenball, 2. März 1897*. Uz knjižicu pričvršćena je vrećica od plave svile na kojoj je jedva vidljiv zlatotisak *Casino Jubiläums Maskenball 1867-1897*. Predmet je bio zastupljen na izložbi „Lepeze i plesni redovi osječkih građanki 19. i 20. st.” u Muzeju Slavonije 1979. godine pa je svakako do te godine postao dio fundusa.

15. Plesni red

- Limbach J.&Co., Beč, 1894.
- karton, papir, svila, baršun, mjed, ogledalo, staklo, pozamenterija; tisak, zlatotisak, oblaganje, tokarenje, pozlaćivanje
- 21,5 x 7 x 2,5 cm
- MSO-U-1286(1-3)
- ostavština obitelji Mašić

Plesni red činovničkog bala u obliku je okruglog ogledala pričvršćenog na podlogu obloženu svijetlozelenim baršunom i knjižicom na poleđini obloženom svilom sa zlatnim slovima: *Beamten-Ball in Belišće, 1. februar 1894*. (u knjižici isti tekst). Kroz podlogu provučena je mjedena šipka na koju je pričvršćena pozlaćena staklena čaturica za mirise. Na izložbi „Lepeze i plesni redovi osječkih građanki 19. i 20. st.” u Muzeju Slavonije 1979. godine navedeno je da plesni red potječe iz ostavštine nepoznate obitelji Mašić, koja dosadašnjim istraživanjima nije identificirana u dokumentaciji Muzeja Slavonije.

17. Plesni red

- Pohl & Weber Nacht., Beč, 1894.
- karton, til, krep-papir, pozamenterija, umjetno cvijeće; natisak, krojenje
- 31 x 13 cm
- MSO-U-1237
- nabava nije utvrđena

Plesni red oblika je ovalne lepeze s drškom. Lepeza ima čvrst kartonski okvir u koji je umetnut til s otisnutim tekstom *Zur Erinnerung an das Philologen Kränzchen am 17. Februar 1894*. Na okviru sprijeda cvjetni je vjenčić od papira i kitica umjetnog cvijeća. Na poleđini okvira je tekst *Tanz-Ordnung* i nazivi plesova. Sličan primjer plesnog reda u obliku lepeze objavljen je u knjizi *Ballspenden* autora Huberta Kampika.

Bibl.: Kampik, Hubert. Ballspenden. München: Ketterer-Kunst-Verlag, 1991. Str. 31.

16. Plesni red

- Markus Munk, Beč, 1882.
- karton, papir, svila, metal, pozamenterija; tisak, oblaganje, zlatotisak, oslikavanje
- 17 x 5 cm
- MSO-206139
- otkup, Oskar Friml - Antunović, 1930.

Plesni red u obliku je knjižice od tvrdih kartonskih korica obložene zelenom svilenkastom tkaninom koja na prednjoj korici ima galanterijsku aplikaciju ukrašenu rezbarenim i djelomično oslikanim cvjetnim neobaroknim motivima (C i S volutice). Unutar korica umetnuta je knjižica pričvršćena vrpcom na kojoj se nalazi kičanka. Na prednjoj stranici natpis je vezan uz održavanje bala: *Ressource Gesellschaft in Essegg, 28. Jänner 1882*.

18. Plesni red

- Etablissement Rix, Beč, 1895.
- karton, papir, svila, mjedeni lim, pozamenterija; tisak, oblaganje, tiještenje
- 23 x 4,1 cm
- MSO-206097
- dar, Vera Nad, 2011.

Plesni red u obliku je knjižice obložene krem svilenom tkaninom, a na koricama je zlatno utisnut natpis *Artillerie 1895*. Knjižica je privezana vrpcom za privjesak od mjedenog lima u obliku topovske čahure. Uz knjižicu i privjesak vrpcom su pričvršćene baršunasta kićanka i alkica.

Bibl.: Donacije: izbor iz zbirki Muzeja Slavonije 1994. – 2019.: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2020., kat. br. 424.

19. Plesni red

- Eduard Witte, Beč, 1897.
- karton, papir, baršun, ripsana traka; oblaganje, tisak
- 4,3 x 9,5 cm
- MSO-205134(1-2)
- dar, Dinko Kozak, 2004.

Plesni red u obliku je knjižice s koricama obloženim bordo baršunom i žutom ripsanom trakom te apliciranim plastičnim ukrasima poput časničkih oznaka. Knjižica ima i olovčicu kojom se zatvaraju korice. Plesni red izrađen je za ples u Osijeku 1897. godine.

Bibl.: Donacije: izbor iz zbirki Muzeja Slavonije 1994. – 2019.: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2020., kat. br. 423.

ARHIVSKI IZVORI

Državni arhiv u Osijek, Osobni arhivski fond, fond 1175, Gillming-Blau.

Državni arhiv u Osijek, Osobni arhivski fond, fond 1275, Ivan Govorković.

Muzej Slavonije, Knjiga ulaska.

Muzej Slavonije, Povijesni odjel, Dokumentarna zbirka.

LITERATURA

Arheološki klub „Mursa”: zapisnici sjednica 1933. – 1944. / priredio Ante Grubišić. Osijek: Muzej Slavonije, 2005.

Bernhard, Fritz. Wiener Ballspenden. Dortmund: Harenberg Kommunikation, 1979.

Biondić, Radmila. Zbirka lepeza u Odjelu umjetničkog obrta MSO. // Osječki zbornik 26 (2002), str. 165-192.

Červenjak, Jelena. Ostavština i značenje obitelji Gillming – Hengl. // Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice 19 (2012), str. 175-184.

Donacije: izbor iz zbirke Muzeja Slavonije 1994. – 2019.: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2020.

Handbuch des Allerhöchsten Hofes und des Hofsaates Seiner K. und K. Apostolischen Majestät für 1899. Wien: Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1899.

Holl, Brigitte; Zeinar, Hubert. Ballspenden, Kostbarkeiten aus galanter Zeit. Wien: Heeresgeschichtliches Museum, 1990.

Ivanković, Grgur Marko. Osijek u godini osnutka Muzeja – 1877. na fotografijama osječkog fotografa Juliusa Exnera: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2017.

Kampik, Hubert. Ballspenden. München: Ketterer-Kunst-Verlag, 1991.

Karner, Regina; Lindinger, Michaela. Grosser Auftritt. Mode der Ringstrassenzeit. Wien: Wien Museum und Christian Brandstätter Verlag, 2009.

Križanec-Beganović, Danijela; Koprčina, Arijana. Božićni nakit iz fundusa zagrebačkog Etnografskog muzeja. Zagreb: Etnografski muzej, 2017.

Malbaša, Marija. Osječki bibliofil i bibliograf Oskar Friml Antunović. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 18, 3/4 (1972), str. 49-56.

Osječko!: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2016.

Pieske, Christa. Das ABC des Luxuspapiers. Herstellung, Verarbeitung und Gebrauch 1860 bis 1930. Berlin: Museum für Deutsche Volkskunde, 1983.

Peters, Ursula. Schatulle und Ansichtskarte. // Jahresbericht (2014), str. 290-293.

Premierl, Nada. Ples kao oblik društvenog života u prošlosti Zagreba. Zbirka plesnih redova u Muzeju grada Zagreba. // Iz starog i novog Zagreba, sv. 5 / uredili Franjo Buntak i dr. Zagreb: Muzej grada Zagreba, 1974. Str. 139-150.

Secesija slobodnog i kraljevskog grada Osijeka: urbanizam, arhitektura, slikarstvo i kiparstvo, primijenjena umjetnost. / Julijo Martinčić (gl. ur.). Osijek: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, i dr., 2001.

Šimičić, Andreja. Doprinos Društva prijatelja starine „Mursa” oblikovanju Odjela umjetničkog obrta Muzeja Slavonije. // Imago, imaginatio, imaginabile. Zbornik u čast Zvonka Makovića / uredili Dragan Damjanović, Lovorka Magaš Bilandžić. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2018. Str. 267-280.

Tánczrendek. Budapest: A Tandem Grafikai Stúdió, 2006.

Tvrđa u Osijeku / Festung in Esseg / Fortress in Osijek: katalog izložbe. Osijek: Muzej Slavonije, 2017.

Zavičajnici grada Osijeka: 1901. – 1946. / priredili Stjepan Sršan i Vilim Matić. Osijek: Državni arhiv, 2003.

Živaković-Kerže, Zlata. Utjecaji obitelji Reisner, Gillming, Blau i Hengl na gospodarski i kulturni razvoj grada Osijeka. // Godišnjak Njemačke narodnosne zajednice (1998), str. 11-17.

ELEKTRONIČKI IZVORI

URL: <https://www.enciklopedija.hr/> (pristup 11. 8. 2020.).

URL: <https://www.geni.com/people> (pristup 10. 8. 2020.).

VIENNESE DANCE CARDS FROM THE MUSEUM OF SLAVONIA

SUMMARY

An unusual and rich Collection of Dance Cards, Scrapbooks and Bookmarks was created by the separation from the Collection of Fashion Accessories and the Collection of Variants in the Department of Arts and Crafts in the Museum of Slavonia. Among them, the biggest and most diverse collection is the one with Dance Cards, which consists of 110 objects.

A dance card represents a little booklet, a haberdashery product usually with a decorative cover, which lists necessary information about the dance events and dance titles. It provides a place for a lady to write in the name of the gentleman she intends to have as a partner for each specific dance. It was distributed to women (and to a lesser degree, men) attending a ballroom dance. Sized comfortably for a woman's palm, the dance card was used as a women's fashion accessory for dance ceremonies. In the long 19th

century, they represented a way of polite and cultural behavior and were considered as a symbol of femininity. Dance card belongs to the group of luxury paper items.

Viennese dance cards from the second half of the 19th century stand out from the Collection. Most importantly, they were a typical austrian invention with no limitations in form and material. Viennese crafts specialized in the manufacture of such haberdashery items certainly took the lead in original and lavish execution. An indispensable name among many is August Klein. From their original function as souvenirs or dance memories, they have become an irreplaceable means of communication and a decorative feature of dance ceremonies. Small-sized art objects are viewed as handicrafts of cultural-historical value and evidence of a lost dance culture.